Ключевые слова: *испанистика, переводоведение, филология, направления исследований, художественный перевод, подготовка специалистов, исторические факторы, исследователи, преподаватели.*

G. Verba, PhD in Philology, assistant prof.,
N. Khyzhniak, PhD in Philology, assistant prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv

From the history of Spanish studies in Taras Shevchenko National University of Kiev

The article deals with the Ukrainian school of Spanish studies in Taras Shevchenko National University of Kyiv. Main investigation spheres in the field of Spanish Philology, Traslation Studies and History Investigations are determined, as well as the contribution of the eminent Ukrainian scientists and professors which played the key role in the creation of the Ukrainian Spanish scientific school.

Key words: *Spanish studies, translation studies, philology, investigation fields, literary translation, historic factors, specialist training, researchers, teachers.*

УДК 81' 255

М. Возна, канд. філол. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО АНГЛІЙСЬКУ МЕНТАЛЬНІСТЬ ТА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА ПРИКЛАДАХ НАЗВ ЖИТЛА)

Стаття досліджує методи та способи перекладу безеквівалентної та неповноеквівалентної лексики в англо-українському перекладі, місце компонентного аналізу у досягненні адекватного перекладу на прикладах назв англійського житла. Розглядаються особливості англійської ментальності, пов'язані з традиційними для цієї країни типами житла, та необхідність володіння перекладачем відповідними фоновими знаннями для уникнення помилок у перекладі.

Ключові слова: *лакуна, реалія, неповноеквівалентна лексика, фонові знання, компонентний аналіз, лексичне значення слова, семантична структура слова, сема, еквівалент у перекладі, аналоговий переклад, описовий переклад, національна ментальність.*

Спосіб мислення нації, який, як відомо, знаходить своє відображення в мові, формується, крім іншого, і факторами матеріального життя. До таких факторів, безумовно, належить житло, яке

характеризує значною мірою спосіб життя представників певної нації. Таке житло часто буває унікальним, а значить в перекладі на іншу мову створить лакуну, або реалію. Часткове співпадіння факторів матеріальної культури певною мірою споріднених народів і пов'язаних з ними понять і уявлень призводить до часткового співпадіння в семантичних об'ємах лексичних значень слів, які називають такі поняття, в нашому випадку – різні типи житла.

Саме перед перекладачем стоїть питання виявлення таких лакун або реалій, тобто безеквівалентної лексики, або ж виявлення лише часткових еквівалентів, які можуть складати ще більшу проблему в перекладі, адже не завжди сприймаються перекладачем як неповноеквівалентна лексика, тобто не розпізнаються ним як такі. Завдання перекладача як раз і полягає в тому, що: "Перекладач повинен знати дійсність, відібражену в оригіналі, і йти туди разом з автором від його тексту, а зрозумівши автора – зрозуміти і читача, знати його світовідчуття й сприйняття і вміти в своєму перекладі довести до читача своєрідність оригіналу" [1, 116].

Розвиваючи думку І. Кашкіна про відповідальність завдання, яке стоять перед перекладачем, відомий український перекладознавець О.Л. Кундзіч пише: "Поринувши в атмосферу буття іншого народу, перекладач знаходить у ній нове, незвичне для його національного світовідчуття, що спочатку дивує його і не завжди зрозуміле, – щоб виник творчий імпульс (задум – перекласти, показати своєму народові), перекладачеві треба вжитися в новий національний світ, сприйняти його, захопитися ним, певною мірою стати громадянином країни, яка створила мистецтво, що сподобалося йому. І, знайомлячи свого читача з іншим народом, він уже якоюсь мірою є представником цього народу, носієм його національних особливостей" [2, 209].

Реалізація на практиці означених завдань була неможливою без розвитку поняття еквівалентності, запровадженого в академічне мовознавство ще Р. Якобсоном в 1959 році [3, 232], та пов'язаних з ним понять безеквівалентної та неповноеквівалентної лексики. Безеквівалентна лексика була виділена і описана під назвою реалії раніше від неповноеквівалентної, починаючи з 40-років 20-го століття, в працях перекладознавців А. Федорова,

Я. Рецкера, Л. Соболєва, О. Кундзіча, В. Коптілова, Р. Зорівчак. І хоча безеквівалентна лексика, безумовно, є складною для перекладу, в кількісному відношенні вона не є численною. Значно ширший прошарок складають слова, складна семантична структура яких дозволяє віднайти еквівалент в мові перекладу, який проте не є повним. В лінгвістиці поняття неповноеквівалентності з'явилося в рамках лінгвокраїнознавчої теорії слова Є. М. Верещагіна та В. Г. Костомарова, які запровадили поняття так званого лексичного фону, що являє собою "сукупність сем, яка утворюється після виділення всіх поняттєвих сем із семеми" [4, 239]. Поняття лексичного фону в цих вчених безпосередньо пов'язане з поняттям фонових знань, що належить до усталених понять соціолінгвістики.

В українському перекладознавстві розробці цього питання була присвячена, зокрема, низка статей та дисертаційне дослідження Б. В. Стасюка, який пропонує не відривати лексичний фон від набору ключових компонентів значення слова, закріплених словниками, і поділяє всі неповні еквіваленти на лексикографічні, в яких незбіги об'ємів лексичних значень перевіряються за словниками, та контекстуальні, в яких відносини неповноеквівалентності носять ситуативний характер [5, 203]. В. Б. Стасюк розглядає дану категорію як виключно категорію порівняльного характеру і з огляду на вищесказане під лексичною неповноеквівалентністю розуміє "асиметричність набору ключових для визначення "інтенсіонального" об'єму слова компонентів його лексичного значення, яка проявляється при зіставленні лексем-відповідників, що належать двом різним мовам і протиставляються у лексикографічних зведеннях або відповідному мовленнєвому контексті" [5, 203].

Зрозуміло, що виявлення обсягів незбігу в лексичних значеннях неповноеквівалентної лексики передбачає дослідження словникових дефініцій з застосуванням методу компонентного або семного аналізу. Але й такого аналізу часто буває недостатньо. Адже він не завжди бере до уваги стилістичну забарвленість, частотність і ситуації вживання певних слів. Так, англійське "*residence*" і українська "*резиденція*" є лише частковими еквівалентами. Їх значення співпадають лише за семою "*місцеперебу-*

вання уряду, керівників держав та високопоставлених осіб" [6, 1022]. В значенні "житло, місце проживання" англійське "*residence*" характерне лише для офіційного вжитку, де воно часто є компонентом фраз та словосполучень сталого характеру, наприклад: *to be in residence, to have one's residence, hall of residence, residence address* та інші [7, 2545]. Взагалі частотність вживання та розгалуженість значень англійського "*residence*" є набагато вищою від української "*резиденції*", яка була запозичена в українську мову лише в одному вузькому значенні.

З житлом і місцем проживання пов'язане одне з найважливіших понять в ментальності англійської нації, поняття "*privacy*", прямий український еквівалент якого слово "*приватність*" вже знаходимо в електронному словнику "*Лінгво*", але не знаходимо, скажімо, у "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" 2004 року видання. Це слово там просто відсутнє, хоча словник і містить низку однокореневих з ним слів, наприклад: приватний, приватизація, приватник, тощо [6, 926]. Про що свідчить цей факт? Про те, що на відміну від англійця, для якого це поняття є первинним, базовим і таким, що не потребує пояснень, для українця це поняття "*приватність*", по-перше, називається запозиченим словом, по-друге, розкладається на цілу низку значень, за якими і відбувається переклад, наприклад: самотність, відлюдність, таємність, конфіденційність, приватне життя, інтимне життя тощо.

І українці тут не виняток. Відомий англійський письменник, дослідник англійської нації, її соціального та політичного життя Джеремі Паксман, наприклад, зазначає, що, слова, якого можна було би напряму співставити з англійським словом "*privacy*" не існує ні у французькій, ні в італійській мовах, проте в Англії це один із базових принципів життя нації [8, 118]. Цікавим є те, що право на приватність законодавчо не встановлене в Англії. Джеремі Паксман пояснює це тим, що законодавчий захист приватності потрібен лише тим націям, де людина є додатковою до держави, залежною від неї [8, 118]. В Англії в цьому не було необхідності. Приватність англійського життя набирає різних форм: домівка англійця – одна з них. І тут англійці вирізняються серед інших, зокрема, європейських країн. Наприклад, їх типове

житло – це окремі будинки, де можна заховатися від сторонніх очей за високим густим живоплотом. На відміну від багатьох європейців, значна частина життя яких, умовно кажучи, проходить на вулиці, англійці воліють сховатися в своєму "*back garden*", що дослівно перекладається як "*садочок позаду будинку*", куди потрапити можна лише за запрошенням. Але, як бачимо, знову ж таки відповідного поняття і прямого еквівалента в українській мові для "*back garden*" не існує, тож перекладаємо описово або за контекстом.

Не існує українського еквівалента і для іншого дуже важливого явища англійського способу життя, що позначається дієсловом "*commute*", яке описово перекладаємо як "щоденно іздити на роботу з дому на значну відстань". Адже для англійців "*commuting*" – це стиль життя для більшості населення, яке надає перевагу проживанню в сільській місцевості або в передмісті, де вони можуть собі дозволити придбати окремий будинок, але не можуть знайти роботу. Звідсіля і необхідність у щоденних поїздках.

Говорячи ж про будинок взагалі в уяві українців, особливо тих, хто мешкає в містах, виникає, як правило, образ багатоповерхового будинку з багатьма квартирами. Але такий український "будинок" ніколи не перекладається словом "*house*", який є його неповним еквівалентом. "*House*" для носіїв англійської мови завжди житло на одну родину. Взагалі проживання в квартирах у Великій Британії вважається непрестижним і асоціюється з бідністю, проституцією, наркотиками, злочинами. Багатоповерхові будинки в цій країні завжди були і залишаються соціальним житлом і носять назву "*a block of flats*". В Америці їх називають "*apartment building*". Небагатоквартирні будинки бувають різними за характером і носять різні назви, еквівалентів яких в українській мові не існує, тому вдаємося до описового перекладу: а *detached house* – окремий будинок на одну сім'ю, а *semi-detached house* – будинок на дві сім'ї, а *bungalow* – одноповерховий будинок на одну сім'ю або бунгало.

У вікторіанські часи та за короля Едуарда багаті англійці будували собі у великих містах трьох-, чоторьохповерхові будинки, які ставилися в ряд вздовж вулиці, тобто мали спільні з сусідом праворуч і ліворуч стіни. Вони отримали назву "*town houses*" на

відміну від "*country houses*" для проживання в теплу пору року за містом. Їх двоповерховими, простішими еквівалентами в Англії є "*terraced houses*", які являють собою типове житло для менш заможних верств населення. І перший і другий терміни є реаліями, адже в архітектурній традиції українського народу такого житла ніколи не існувало. З огляду на громіздкість описового перекладу цих реалій одна з них з часом була транскодована як таун-хауз. Тож обидві реалії перекладаються тепер англійською одним словом, незалежно від тих відмінностей, які між ними історично існували на батьківщині.

Неповними еквівалентами, що потребують уважного до себе ставлення є англійське "*cottage*" і українське "*котедж*". При зіставленні лексичних значень цих двох слів лише одна сема збігається, а саме: невеликий заміський житловий будинок на одну сім'ю з ділянкою землі [6, 459; 7, 529]. Від себе хотілося б додати, що українським словом "*котедж*" називають, як правило, сучасний будинок, побудований за останні 10–15 років, який вважається престижним житлом. І все ж в уяві англійців зі словом "*cottage*" насамперед асоціюється маленький будиночок, як правило, під солом'яною стріхою, в якому історично проживали незаможні англійські селяни, що і є його першим лексичним значенням [7, 529]. Тому в певних контекстах перекладаємо це слово за допомогою аналога українським словом "*хата*". З іншого боку, бережне ставлення англійців до своєї історії сприяло тому, що "*English cottage*", особливо під солом'яною стріхою, на даний час став престижним і відносно дорогим видом житла в сільській місцевості. Українське ж слово "хата" такого лексичного фону не має. Тому в сучасному контексті "*cottage*" краще перекладати нейтрально: заміський будиночок або будиночок під солом'яною стріхою тощо.

Розмір своїх будинків чи квартир англійці і українці рахують за допомогою різних понять: українці – за кількістю кімнат або квадратних метрів, англійці ж – за кількістю спальних кімнат. Тому "*one-bedroom flat*" – це двокімнатна квартира, "*two-bedroom house*" – це трикімнатний будинок (при цьому рахуються тільки житлові приміщення без кухні) тощо. А от наша однокімнатна квартира перекладається за допомогою аналога – "*a bedsit*" або "*a studio flat*".

Таким чином, проведене дослідження показало, як врахування ментальності народу, з мови якої здійснюється переклад, її традицій та культури допомагає перекладачеві досягти адекватності в перекладі. Особливо уважно слід ставитися до неповноеквівалентної лексики, перевіряючи за словниками обсяги лексичних значень слів вихідної мови і застосовуючи метод компонентного аналізу. Розглянуті англійські назви типового житла цього народу в співставленні з українською мовою показали можливі способи перекладу такої безеквівалентної та неповноеквівалентної лексики, які включають, але не обмежуються транскодуванням, аналоговим та описовим перекладом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Кашкин И.А.* Мастерство перевода. – М., 1959.

2. *Кундзіч О.Л.* Творчі проблеми перекладу. – К, 1973.

3. *Jakobson, Roman*. On linguistic aspects of translation / Roman Jakobson // On translation. – NY, 1959.

4. *Верещагин Е.М., Костомаров В.Г.* Лингвострановедческая теория слова. – М., 1980.

5. *Стасюк Б.В.* Часткові еквіваленти у відтворенні англомовних художніх текстів в українському перекладі: Дис. канд. філолог. наук: 10.02.16 / Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2011.

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. В.Т. Бусел. – К., 2004.

7. Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. – Oxford, 2002.

8. *Paxman, Jeremy*. The English. A Portrait of a People. – London, 1999.

Стаття надійшла до редакції 18.10.12

М. Возная, канд. филол. наук, доц.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

К вопросу об английской ментальности и еквивалентности англо-украинского перевода (на примерах названий жилья)

Статья исследует методы и способы перевода безеквивалентной и неполноеквивалентной лексики в англо-украинском переводе, место компонентного анализа в достижении адекватного перевода на примерах названий английского жилья. Рассматриваются особенности английской ментальности, связанные с традиционными для этой страны типами жилья, и необходимость владения переводчиком соответствующими фоновыми знаниями для избежания ошибок в переводе.

Ключевые слова: *лакуна, реалия, неполноэквивалентная лексика, фоновые знания, компонентный анализ, лексическое значение слова, семантическая структура слова, сема, эквивалент в переводе, аналоговый перевод, описательный перевод, национальная ментальность.*

M. Vozna, PhD in Philology, associate prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv

On English Mentality and Equivalency of English to Ukrainian Translation (basid on the names of types of residence)

The article researches into methods of rendering lacunas and partial lacunas when translating from English into Ukrainian and the use of seme analysis in achieving adequacy in translation. Names of different types of English dwellings are used as examples. Attention is paid to the specifics of English mentality related to traditional types of dwellings and the necessity for a translator to have relevant country cultural knowledge to avoid translation mistakes.

Key words: *lacuna, realia, partially equivalent vocabulary, country cultural knowledge, seme analysis, lexical meaning of a word, semantic structure of a word, seme, translation equivalent, translation by an analogue, descriptive translation, national mentality.*

УДК 81'255.4=134.3=161.2
УДК 821.6=134.3 Миа Коуту

О. Вронская, ассистент
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

ОБРАЗ ГРАЖДАНСКОЙ ВОЙНЫ В РОМАНЕ МИА КОУТУ "ТЕРРА СОМНАМБУЛА"

Анализируются лингвостилистические средства создания образа гражданской войны в романе современного мозамбикского писателя Миа Коуту "Терра сомнамбула".

Ключевые слова: *Миа Коуту, гипербола, сравнение, обособленные определения и обстоятельства, гражданская война, выразительные средства.*

За последние двадцать – двадцать пять лет в мировой литературе выросло новое поколение писателей, чьё творчество вызывает немалый интерес. Можно вспомнить и французскую писательницу Анну Гавальда, и шведа Стига Ларсона, и испанку Лусию Эчебаррию. Произведения некоторых из них были переведены на украинский и русский языки, получили признание у наших читателей, и даже стали предметом исследования линг-